

Çocuklarda sigara dumanına maruziyetin kanıtları ile sigara içme durumunu öngören karar denge ölçeği'nin değerlendirilmesi

Evidence of exposure to cigarette smoke in children and evaluation of the decision balance scale that predicts smoking

İzzet Fidancı¹, Onur Öztürk², İlknur Fidancı³, Gökçe Işcan⁴

¹Mamak Kıbrıs Aile Sağlığı Merkezi, Aile Hekimliği Uzmanı, Ankara.

²Meydan Aile Sağlığı Merkezi, Aile Hekimliği Uzmanı, Asarcık, Samsun.

³Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Acil Bilim Dalı, Çocuk Acil Yandal Asistanı, Ankara.

⁴Zafer Aile Sağlığı Merkezi, Aile Hekimliği Uzmanı, Isparta.

İletişim adresi:

Uz. Dr. İzzet Fidancı
izzetfidanci@gmail.com

Geliş tarihi: 17.05.2018

Kabul tarihi: 31.05.2018

Yayın tarihi: 15.06.2018

Alıntı Kodu: Fidancı İ., Öztürk O., Fidancı İ., Işcan G. Çocuklarda sigara dumanına maruziyetin kanıtları ile sigara içme durumunu öngören karar denge ölçeği'nin değerlendirilmesi. Jour Turk Fam Phy 2018; 09 (2): 47-52. doi: 10.15511/tjtfp.18.00247.

Özet

Çevresel sigara dumanına maruz kalan herkes dumandan etkilenmektedir ve verdiği zararların kanıtları açıktır. Gebelikten itibaren bu maruziyetle karşı karşıya kalan çocukların korunması bir hak ve zorunluluktur. Karar Denge Ölçeği gibi ölçeklerin kullanımı ile gerçekleştirilen çocukların ileride sigara içme durumunu belirleyebilen çalışmaların geliştirilmesi ve artırılması özellikle de sigaraya başlama eğilimi olan çocukların belirlenmesi ve korunmasını sağlayacaktır. Yaşa bakılmaksızın sigara dumanına maruziyetin olmaması adına gerek yetişkinlerin, gerekse çocukların farkındalıklarının oluşması için yeni çalışma ve eğitimlerin yapılması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuklar, Karar denge ölçeği, Sigara içmek

Summary

Everyone exposed to environmental cigarette smoke is affected and the evidence of the damages is obvious. The protection of children who are exposed to the cigarette smoke since pregnancy is a right and a necessity. The improvement and increase in the number of the studies performed by using tools such as the Decision Balance Scale that can predict the future smoking status, will let to determine and prevent children with a tendency to start cigarette smoking. Regardless of age, in order not to be exposed to cigarette smoke, it is necessary to perform new studies and trainings for adults and children to raise their awareness.

Key Words: Children, Decision balance scale, Smoking

Alıntı Kodu: Fidancı İ., Öztürk O., Fidancı İ., İşcan G. Çocuklarda sigara dumanına maruziyetin kanıtları ile sigara içme durumunu öngören karar denge ölçeği'nin değerlendirilmesi. *Jour Turk Fam Phy* 2018; 09 (2): 47-52. doi: 10.15511/tjtfp.18.00247.

Giriş

Ebeveyni sigara içen çocukların yılda yaklaşık 100 adet sigarayı kendileri içmişcesine zararlı maddelere maruz kaldığı bilinmektedir. Kendi sağlıklarını koruyamayacak nitelikte olan çocuk grubu başta olmak üzere, yaşa bakılmaksızın tüm yaş gruplarının sigara maruziyetinden etkilendiği açıktır. Sigara, başta solunum sistemi olmak üzere bütün sistemleri etkilemekte ve doğumdan sonra evde sigara dumanına maruziyetin çocuklarda astım gelişmesinde önemli rol oynadığı bilinmektedir. Her ne kadar çocuk nüfusunun yarısı sigara dumanına maruz kalsa da, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde belirtildiği üzere, çocukların sağlıklarının bozulmaması için birtakım önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu konuda birinci basamak sağlık hizmetlileri başta olmak üzere tüm sağlık çalışanlarına görevler düşmekte olup, aynı zamanda çocuklarda da farkındalığın artırılmasının zorunluluğu açıktır.¹

Sigara içmenin sadece içen kişinin sorunu olduğu tabusu yıllar önce yıkılmış ve her geçen gün Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin önemi daha da artmıştır. Hirayama tarafından 1981 yılında sigara içen erkeklerle evli olan Japon kadınlarla yapılan çalışmada; sigaraya maruziyetin etkileri ortaya konulmuştur.² İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 25. maddesinde açıkça belirtildiği üzere; sağlık hakkı temel bir insan hakkıdır.¹⁻³ Dolayısıyla yaşanılan çevrenin temiz ve sağlıklı olması da bir hak sayılmaktadır. Ancak, çocuk nüfusunun yarısı çevresel sigara dumanına maruz kalmaktadır.^{4,5} Çocukların akciğer gelişimi henüz tamamlanmadan sigara dumanına maruz kalmaları sonucu etkilenme kat kat fazla olmaktadır. Erişkinlerde yaşanan sağlık sorunlarından daha fazlasına sahip olan çocuklarda bu maruziyet; solunum yolu hastalıkları, düşük doğum ağırlığı ve ani bebek ölümü sendromunun görülme sıklığını arttırmaktadır.^{1,6}

Çevresel sigara dumanına maruziyetin idrar kotinin düzeyi ile değerlendirilmesi

Sigara içilmesi bir halk sağlığı sorunu olarak karışımıza çıkmaktadır ve dünyada çocuk nüfusunun yarısı

çevresel sigara dumanına maruz kaldığı gibi, Türkiye'de de çocukların %75'i gibi bir çoğunluğunun bu maruziyetle karşı karşıya olduğu tahmin edilmektedir. İdrar kotinin düzeyi ile pasif içicilik ilişkilendirilmiş olup, bu konuda birçok çalışma mevcuttur.⁷ Boyacı ve arkadaşlarının çalışmasında, ilkökul çocuklarının ebeveynlerinin sigara içme alışkanlıkları bir anket ile belirlenmiş ve çocukların sigara dumanına maruziyet ile idrar kotinin düzeyleri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Ebeveynlerin verdiği bilgi değerlendirildiğinde bu çocuklardan %57,8'inin babasının, %23,3'ünün ise annesinin aktif olarak sigara içicisi olduğu saptanmış, %69,8'inin evinde en az bir sigara içicisi olduğu, %53,4'ünün ise evde sigara dumanına maruz kaldığı görülmüştür. Evde sigara dumanına maruz kalanlarda, idrar kotinin düzeyleri, maruziyet olmayanlara göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Çocukların sigara dumanı maruziyetinin somut kanıtları üzerinde durularak çocuklara sağlıklı yaşam hakları verilmesine çalışılmalıdır.⁶ Arvas ve arkadaşlarının çalışmasında da 0-24 ay yaş grubu çocuklarda ölçülen idrar kotinin düzeyi kontrol grubundan istatistiksel olarak daha yüksek bulunmuştur.⁸ İnci ve arkadaşları da; 1 ay ile 5 yaş grubu çocuklarda, aynı şekilde idrar kotinin düzeyi bakarak yaptıkları çalışmada, evde sigara içicilerle yaşamak ve günlük içilen sigara sayısının artması ile akut solunum yolu enfeksiyonu görülme sıklığının anlamlı olarak arttığını göstermişlerdir.⁹

Çevresel sigara dumanına maruziyetin serum kotinin düzeyi ile değerlendirilmesi

Karakoç ve arkadaşları, 196 ilkökul çocuğunda yaptıkları çalışmada; anket ile ebeveynlerin sigara içme alışkanlıklarını ve çocuklarında objektif bir ölçüm olan serum kotinin düzeyini araştırmışlardır. Sigara içme alışkanlık farklılıklarına göre gruplandırılan ebeveynlerin çocuklarında serum kotinin düzeyleri sigaraya maruz kalan grupta, diğerlerine göre istatistiksel anlamlı olarak yüksek bulunmuş olup, maruziyeti etkileyebilecek ebeveynlerin eğitim durumu, ev kalabalığı gibi bazı faktörler arasındaki ilişki

araştırılmıştır. Ebeveynlerin sigara içme alışkanlıkları ile eğitim durumları arasında da öngörüldüğü gibi istatistiksel anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Çocukların serum kotinin düzeyleri ile ev kalabalığı arasında ise aynı şekilde ön görüldüğü gibi orantılı bir ilişki bulunmuştur.¹⁰ Astımlı çocuklarda yapılan bir diğer çalışmada¹¹ da ve gebelerde yapılan çalışmalarda¹² da pasif içicilikte serum kotinin düzeylerinin anlamlı olarak yüksek olduğu gösterilmiştir.

Çevresel sigara dumanına maruziyetin fetus kord kanı kotinin düzeyi ile değerlendirilmesi

Prenatal dönemde sigara dumanına maruz kalan bebeklerin kord kanı kotinin düzeylerinin belirlenmesi ve bu maruziyetin etkilerinin gösterilmesi amacıyla, yine Boyacı ve arkadaşlarının çalışmasında; doğum yapmak üzere olan 107 gebe incelenmiştir. Tüm gebelere sigara

içme alışkanlıkları ve çeşitli demografik özelliklerinin sorgulandığı bir anket uygulanmış olup, sonrasında annelerden 5ml venöz kan, doğum eylemi gerçekleş-tikten hemen sonra da 5ml kordon kanı alınarak, örneklerdeki kotinin düzeylerine bakılmıştır. Gebeler, ankete verdikleri yanıtlara göre aktif ve pasif içici ile kontrol grubu olarak üç gruba ayrılmıştır. Aktif ve pasif içicilerin anne ve bebek kord kanı kotinin seviye-leri, kontrol grubuna göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Aktif içicilerin anne ve bebek kord kanlarındaki kotinin miktarının pasif içicilerinkine göre anlamlı derecede yüksek olduğu ve anne kanı kotinin düzeyleri ile kord kanı kotinin düzeyleri arasında ise kuvvetli bir korelasyon olduğu saptanmıştır. Ayrıca içilen veya maruz kalınan sigara sayısı ile doğru orantılı olarak anne ve kord kanı ko-tinin seviyelerinin de arttığı görülmüştür. Çalışmadaki

Tablo1. Çocuk Karar Denge Ölçeği*

	1	2	3	4	5
A. Sigara içmek çocukların diğer insanlardan/çocuklardan daha fazla saygı görmesini sağlar	1	2	3	4	5
B. Sigara pis kokar	1	2	3	4	5
C. Sigara içen çocukların daha çok arkadaşı var	1	2	3	4	5
D. Sigara içmek diğer insanları hasta eder	1	2	3	4	5
E. Sigara içmek insanların sorunları ile başa çıkmasına yardımcı olur	1	2	3	4	5
F. Sigara içmek insan sağlığı için zararlıdır	1	2	3	4	5
G. Sigara içmek kendinizi daha iyi hissetmenizi sağlar	1	2	3	4	5
H. Sigara dumanı diğer insanları rahatsız eder	1	2	3	4	5
I. Sigara içmek rahatlamana yardımcı olur	1	2	3	4	5
J. Sigara içmek kötü bir alışkanlıktır	1	2	3	4	5
K. Sigara içen çocuklar daha çok eğlenir	1	2	3	4	5
L. Sigara içmek dişleri sarartır	1	2	3	4	5

1-Evet 2-Çoğunlukla 3-Bazen 4-Çok az 5-Hayır, *Ölçeğin Türkçeye uyarlanması, geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları Bektaş ve arkadaşları tarafından yapılmış olup, ölçek; geçerli ve güvenilir, Türk kültürü ile uyumlu bulunmuştur.¹⁴

sonuçlar gebenin çevresel sigara dumanına maruz kalması sonucunda fetusun da aynı şekilde bu dumana maruz kaldığını göstermiştir.¹³

Çocukların sigara içme durumunu öngören ve tanımlayan Karar Denge Ölçeği

Karar Denge Ölçeği, 1985 yılında Velicer ve arkadaşları tarafından yetişkinlerin sigaranın zararları ve yararları hakkındaki algılarını değerlendirmek amacıyla 13 madde olarak geliştirilmiştir.⁹⁻¹³ Pallonen ve arkadaşları tarafından 1998 yılında ölçeğin yetişkin formu 20 maddeye çıkarılmış ve çocuk formu (**Tablo-1**) ise 12 maddeye indirilmiştir.⁹ Karar Denge Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması, geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları Bektaş ve arkadaşları tarafından yapılmış olup; ölçek geçerli, güvenilir ve Türk kültürü ile uyumlu bulunmuştur.¹⁴ Ölçek, sigaranın zararları ve yararları hakkında 12 durumu içeren altı maddelik yarar ve altı maddelik zarar alt ölçeklerinden oluşmaktadır. Ölçek 1-5 arasında puanlanan Likert tipi bir ölçektir. Alt ölçeklerden “**yarar alt ölçeği**” puan ortalamasının yük-

sek olması, çocukların sigara içmenin yararları ile ilgili güçlü algılara; “**zarar alt ölçeği**” puan ortalamasının yüksek olması, sigara içmenin zararları ile ilgili güçlü algılara sahip olduğunu göstermektedir.¹⁴⁻¹⁷

Sonuç ve öneriler

Çocuklarda çevresel sigara maruziyetinin etkilerinin her yaşta olduğu gibi kanıtlanabilir bir durum olduğunun gösterilmesinin temel amacı toplumsal farkındalığın artırılmasıdır. Toplumsal farkındalığın yanında çocuklarda farkındalığın oluşmasının düşünülmesi de en önemli öneri olarak sayılabilir. Çevresel sigara dumanı maruziyetinden çocukları korumak amacıyla denetim mekanizmaları da kullanılabilir. Toplum ya da aile örgütlenerek birinci aşamada maruziyetin en aza indirilmesi, sonrasında da maruziyetin sonlandırılması sağlanmaya çalışılmalıdır. Karar Denge Ölçeği gibi çocukların sigara içme durumunu öngören ölçeklerin geliştirilmesiyle, belki de sigara içme potansiyeli olan çocukların çevresel sigara dumanı maruziyetini azaltmanın yanında sigara içmeye başlamasının önlenmesi de sağlanabilir.

Kaynaklar

1. Boztaş G, Aslan D, Bilir N. Çevresel sigara dumanından etkilenim ve çocuklar. STED 2006; 15(5):75-8.
2. Lee PN. An Assessment of the Epidemiological Evidence Relating Lung Cancer Risk. In: Never Smokers To Environmental Tobacco Smoke Exposure. Environmental Tobacco Smoke Völl. (Ed.) Kasuga H. 2nd ed. Berlin, Springer-Verlag, 2009; 28-70.
3. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi. <http://www.danistay.gov.tr/upload/insanhaklarievrenselbeyanamesi.pdf> adresinden 14/06/2017 tarihinde erişilmiştir.
4. Çocuk Hakları Sözleşmesi. https://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23c.html adresinden 14/06/2017 tarihinde erişilmiştir.
5. Bilir N, Telatar TG, Yıldız AN. Sigarasız İşyerleri. T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Hacettepe Üniversitesi, ÇASGEM Yayın No:26, 2005.
6. Boyacı H, Duman C, Başyığıt İ, Ilgazlı A, Yıldız F. İlkokul çocuklarında sigara dumanına maruziyetin idrar kotinin düzeyi ile değerlendirilmesi. Tüberküloz ve Toraks Dergisi 2004; 52(3):231-6.
7. Keskinoglu P, Aksakoğlu G. Pasif sigara içiciliğinin çocuklarda solunum sistemi üzerindeki etkileri. Türk Ped Arş 2007; 42(4):136-41.
8. Arvas A, Baş V, Gür E. Süt çocukluğu döneminde edilgin sigara içiminin alt solunum yolu enfeksiyonu gelişimine etkisi. Türk Ped Arş 2009; 44(1):12-7.
9. İnci G, Baysal Uğur S, Şişman AR. Beş yaşından küçük sağlıklı çocukların çevresel tütün dumanından etkilenmesi (Ön çalışma). Türk Ped Arş 2018; 53(1):37-44.
10. Karakoç F, Dağlı E, Kut A, Pamukçu A. Çocuklarda pasif sigaraya maruziyetin serum kotinin düzeyi ile değerlendirilmesi. T Klin J Pediatr 1998; 7(2):77-82.
11. Hassanzad M, Khalilzadeh S, Eslampanah Nobari S, et al. Cotinine level is associated with asthma severity in passive smoker children. Iranian Journal of Allergy 2015; 14(1):67-3.
12. Kvalvik LG, Nilsen RM, Skjærven R, Vollset SE, Midttun Ø, Ueland PM, Haug K. Self-reported smoking status and plasma cotinine concentrations among pregnant women in the norwegian mother and child cohort study. Pediatric Research 2012; 72(3):101-7.
13. Boyacı H, Büyükgöze B, Başyığıt İ, Yıldız F, Ilgazlı A, Duman C. Fetustaki sigara dumanı maruziyetinin kord kanı kotinin düzeyi ile değerlendirilmesi. Toraks Dergisi 2006; 7(2): 115-9.
14. Bektaş M, Öztürk C, Armstrong M. Çocukların sigara içme durumunu öngören ve tanımlayan Karar Denge Ölçeğinin psikometrik özellikleri. Anadolu Psikiyatri Derg 2010; 11(3): 327-34.
15. Velicer WF, DiClemente CC, Prochaska JO, Brandenbur N. Decisional balance measure for assessing and predicting smoking status. J Pers Soc Psychol 1985; 48(3):1279-89.
16. Plummer BA, Velicer WF, Redding CA, Prochaska JO, Rossi JS, Pallonen UE, et al. Stage of change, decisional balance, and temptations for smoking measurement and validation in a large, school-based population of adolescent. Addict Behav 2001; 26(3):551-71.
17. Chen HS, Sheu JJ, Percy MS, Brown EJ, Yang RJ. The Chinese version of the decisional balance scale. Nurs Res 2006; 55(4):225-30.

Alıntı Kodu: Fidancı İ., Öztürk O., Fidancı İ., İşcan G. Çocuklarda sigara dumanına maruziyetin kanıtları ile sigara içme durumunu öngören karar denge ölçeği'nin değerlendirilmesi. Jour Turk Fam Phy 2018; 09 (2): 47-52. doi: 10.15511/tjtfp.18.00247.